

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni
Lapse Õiguste Komitee
üldkommentaar nr 26

Laste õigused, keskkond ja kliimamuutused

Lastele koostatud kokkuvõte

2023

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni lapse õiguste konventsioon on oluline kokkulepe, millega riigid on võtnud endale kohustuse kaitsta laste õigusi. Konventsioonis on selgitatud, kes on lapsed, mis on nende õigused ja mida riigid on kohustatud tegema laste õiguste kaitseks ja edendamiseks.

ÜRO Lapse Õiguste Komiteesse kuulub 18 laste õiguste eksperti üle maailma. Komitee kohtub kolm korda aastas Šveitsis Genfi linnas, et arutada, kuidas laste õigusi edendatakse ja kaitstakse riikides, kes on konventsioonile alla kirjutanud. Komitee annab igale riigile ka soovitusi, kuidas nad peaksid parandama laste õiguste olukorda.

Komitee on koostanud dokumendi, mida nimetatakse Üldkommentaariks. Dokumendis selgitatakse, kuidas on laste õigused seotud keskkonna ja kliimamuutustega ning mida riigid peavad tegema, et neid õigusi kaitsta. Siinne üldkommentaari põhjal lastele tehtud kokkuvõtte valmis koostöös ülemaailmse laste nõukoguga. Nõukogu loodigi selleks, et aidata komiteel koostada seda üldkommentaari.

Üldkommentaari kokkuvõtte tõlkisid eesti keelde Emma Sofia Meri, Marta Männiste ja Iiti Tint. Pildi joonistas Emma Sofia Meri.

Sissejuhatus

Keskkonnakahjud seavad suurde ohtu laste õigused. Lapsed nõuavad kohest tegutsemist ning oma õiguste kaitsmist. Puhas, terve ja elujõuline keskkond on inimõigus ning see on vajalik laste õiguste tagamiseks. Üldkommentaaris on selgitatud, miks on vaja keskkonna ja kliima kaitseks tegutseda kohe ja mida peavad riigid tegema, et kaitsta **kõiki** laste õigusi. Üldkommentaaris on veel öeldud, et riigid peavad kaitsma nii praeguste kui ka tulevaste põlvkondade laste õigusi.

Komiteed ajendasid seda üldkommentaari koostama jõupingutused, mida lapsed on teinud keskkonna kaitseks. Lastel on olnud tähtis roll ka selle dokumendi kokkupanekul: **16 333 last 121 riigist** jagasid oma tõekspidamisi ja mõtteid nõupidamistel, mis korraldati koos ülemaailmse laste nõukoguga. Ka üldkommentaaris esitatud tsitaadid pärinevad neil nõupidamistel osalenud lastelt.

Ingliskeelse video ja plakati leiab veebiaadressilt childrightsenvironment.org.

*„Ma tahaksin neile [täiskasvanutele] öelda, et meie olemegi tulevased põlvkonnad ja kui nad planeedi hävitavad, siis kus meie elama hakkame?!“
(13-aastane poiss Indiast)*

Kuidas on laste õigused seotud keskkonna ja kliimamuutustega?

Kõik laste õigused on omavahel seotud ja võrdselt olulised. Mõned õigused on keskkonnakahjude ja kliimamuutuste tõttu **eriti ohus**. Mõned õigused on aga olulised selleks, et tagada keskkonnaga seotud õigusi. Näiteks õigus haridusele on oluline mõlemas mõttes: ühest küljest võib see õigus olla ohus, ent teisest küljest aitab see lapsi kaitsta.

Artikkel 2

Õigus olla kaitstud diskrimineerimise eest

Keskkonnakahjud võivad ohustada eriti põlisrahvaste, vähemusgruppide ja puuetega laste õigusi ning nende laste õigusi, kes elavad paikades, mida katastroofid ja kliimamuutused kõige rohkem mõjutavad. Riigid peavad koguma teavet inimrühmade vahelise ebavõrdsuse kohta ja tegutsema selle nimel, et seda ebavõrdsust vähendada. Keskkonnaprobleeme lahendades peavad riigid hoolitsema eriti selle eest, et nende tegevus ja otsused ei kahjustaks lapsi.

Artikkel 3

Mis on lapse huvides parim?

Keskkonda ja kliimamuutusi puudutavaid otsuseid tehes peavad riigid arvestama, kuidas need otsused mõjutavad lapsi ning kuidas nad kavatsevad toetada praegu ja tulevikus laste heaolu ja arengut.

Artikkel 6

Õigus elule ja arengule

Lapsed peaksid saama elada, kasvada ning areneda tervislikus ja turvalises keskkonnas ning nad peavad saama tuge, mida nad vajavad. Nende elu ei tohi ohtu sattuda keskkonnakahjude, näiteks reostuse või pliiga kokkupuutumise tõttu.

Artikkel 12

Õigus olla ära kuulatud

Täiskasvanud peaksid laste arvamust keskkonna ja kliimamuutuste kohta tõsiselt võtma ja sellega arvestama. Riikidel tuleks tagada, et lapsi kaasataks keskkonna- ja kliimamuutusi puudutavate otsuste tegemisse ning antaks lastele teada, kuidas nende arvamust arvestati.

Artiklid 13 ja 15

Väljendus-, ühinemis- ja kogunemisvabadus

Lapsed, kelle hulgas on ka inimõiguste aktiviste, kaitsevad enda keskkonnaõigusi. Paljud lapsed veedavad aega sõpradega ja gruppides, kus vahetatakse teavet ja avaldatakse arvamust mitmesugustel teemadel. Riigid peaksid tagama lastele keskkonna, kus nad saaksid end turvaliselt ja enesekindlalt väljendada. Tuleks vastu võtta seadused, mis kaitsevad inimõiguste eest seisvaid lapsi.

Artiklid 13 ja 17

Juurdepäas informatsioonile

Riigid peaksid hoolitsema selle eest, et lapsed saaksid keskkonna ja kliima kohta tõest teavet ja et see teave oleks lastele arusaadav. See hõlmab ka teavet seaduste ja muude otsuste kohta. Nii saavad lapsed teada, mida ka neil endal on võimalik keskkonna hoidmiseks teha. Teavet peaks esitama nõnda, et see oleks mõistetav kõigile lastele, olenemata nende vanusest ja päritolust.

Artikkel 19

Õigus olla kaitstud igasuguse vägivalda eest

Keskkonnakahjud ja kliimamuutused võivad põhjustada keerulisi olukordi, konflikte ja ebavõrdsust, mis omakorda suurendab lastevastase füüsilise ja vaimse vägivalda ohtu. Riigid peaksid laste kaitsmiseks rohkem pingutama, panustades lastele teenuste pakkumisse ning püüdes lahendada vägivalda põhjustavaid probleeme.

Artikkel 24

Õigus tervisele

Laste füüsilist ja vaimset tervist ei tohiks mõjutada kliimamuutused, reostus, ökosüsteemide kahjustamine ega elurikkuse häving. Kui lapsel tekivad terviseprobleemid, peab tal olema võimalik saada arstiabi ja tuge.

Artiklid 26 ja 27

Õigus sotsiaalsele turvalisusele ja inimväärsele elatustasemele

Lastele peaksid olema kättesaadavad ohutu toit, puhas vesi, korralik eluase ja muud sobivad tingimused, et nad saaksid kasvada ja igakülgset areneda. Riigid peavad tagama, et lapsed ei elaks vaesuses ega ebaturvalistes tingimustes.

Artiklid 28 ja 29

Õigus haridusele

Lapsed vajavad keskkonnaõpet, mis põhineb teadusel ja on lastele arusaadav. Keskkonnaharidus peaks toetama laste sidet loodusega ja tekitama selle vastu austust. Laste õpikeskkond peaks olema kaitstud keskkonnakahjude eest.

Artikkel 30

Põlisrahvaste laste ja vähemusgruppide laste õigused

Põlisrahvaste laste ja vähemusgruppide laste elu, püsijäämine ja kultuuritavad on tugevalt seotud neid ümbritseva looduskeskkonnaga. Riigid peaksid kaitsma ka põlisrahvaste ja vähemusgruppide laste õigusi ning kaasama neid lapsi nende elukeskkonda puudutavate otsuste tegemisse.

Artikkel 31

Õigus puhata ja mängida

Kohad, kus lapsed mängivad ja aega veedavad, peavad olema puhtad, turvalised ja looduslähedased. Riigid peavad tagama, et enne uute elupaikade kavandamist mõeldaks läbi, kas ja kuidas on lastel võimalik seal mängida ja puhata ning käia looduses.

Õigus puhtale, tervele ja elujõulisele keskkonnale

Lastel on õigus elada puhtas, terves ja elurikas keskkonnas, et nende inimõigused oleksid tagatud. Lastele tuleb tagada puhas õhk ja vesi, ohutud kliimatingimused, tasakaalus ökosüsteemid, looduslik mitmekesisus ning tervislik toit.

Mida peavad riigid tegema, et tagada laste õigused, sealhulgas nende õigus puhtale, tervele ja elujõulisele keskkonnale?

Austama ja kaitsma laste õigusi, tehes julgeid ja konkreetseid otsuseid, pidades kinni oma lubadusest tagada igale lapsele võimalus kasvada puhtas, terves ja elurikkas keskkonnas.

Hindama regulaarselt, kuidas keskkonda puudutavad otsused **mõjutavad laste õigusi**. Erilist tähelepanu tuleb pöörata sellele, et eri vanuses ja erineva päritoluga lapsi võivad need otsused mõjutada erinevalt.

Veenduma, et ka **ettevõtted** austaksid laste õigusi. Selleks tuleb võtta vastu seadused ja eeskirjad, mis takistavad keskkonna saastamist ja laste ohtu seadmist, ning kontrollida, et ettevõtted ei varjaks enda põhjustatud keskkonnakahjusid.

Veenduma, et lapsi toetataks, kui nad vajavad riiklikul, regionaalsel ja rahvusvahelisel tasandil **õiguskaitset** – sealhulgas võimalust esitada kaebusi ning nõuda toetust ja hüvitist neile tekitatud kahju eest.

Tegema **koostööd** teiste riikidega, sest keskkonnaprobleemid ei lõpe riigipiiriga. Riigid, kes kannavad kõige suuremat vastutust keskkonna kahjustamise eest ja kellel on kõige rohkem ressursse, peaksid panustama rohkem kui teised ja toetama riike, keda see kahju mõjutab kõige rohkem.

*„Globaalset soojenemist ja muid probleeme ei saa ära hoida ilma ülemaailmse koostööta.“
(11-aastane tüdruk Hiinast)*

Riigid peaksid kliimamuutuste kohta otsuseid tehes võtma arvesse laste õigusi ning arvestama kliimamuutuste mõju kõigis lapsi puudutavates otsustes. Riigid peaksid

1

leevendada kliimamuutuste mõju. Selleks tuleb pidada kinni oma lubadusest piirata planeedi soojenemist, arvestada seda, mida teadlased meile kliimamuutuste kohta räägivad, ja tegutseda kiiresti.

2

kaasama lapsi **kohanemisplaanide** ja -otsuste tegemisse ja lahenduste leidmisse ning kaitsma lapsi, kes juba kogevad kliimamuutuste mõjusid. Muu hulgas tuleb tugevdada koolimaju ja veetorustikke tormide, üleujutuste ja muude äärmuslike ilmastikunähtuste vastu ning tagada toiduvareid hädaolukorra jaoks.

3

pakkuma rahalist ja tehnilist tuge riikidele, kes on kandnud **kaotusi ja kahjusid**, mille tagajärjel rikutakse laste õigusi.

4

kontrollima, et ettevõtted, sealhulgas ülemaailmsed **ettevõtted**, mis tegutsevad mitmes riigis, ei kahjustaks laste õigusi. Muu hulgas tuleb hoolitseda, et ettevõtted vähendaksid kiiresti kasvuhoonegaaside heidet, ja soodustada taastuvenergia kasutamist.

5

kontrollima, et **kliimarahastusega** ei toetataks tegevusi, mis võivad rikkuda laste õigusi.

*„Täiskasvanud [peaksid] lõpetama otsuste tegemise tuleviku kohta, mida nad ise ei näe.
[Meie] oleme kliimamuutuste lahendamise võti, kuna kaalul on [meie] elu.“
(17-aastane tüdruk Horvaatiast)*